

САХА ӨРӨСПҮҮБҮЛҮКЭТИН НОРУОТТАРЫН КУЛТУУРАТА

Үлэлиир бырагыраама
2–4 кылаас

Саха Өрөспүүбүлүкэтин
Үөрэбин министиэристибэтэ биирээбитэ

Дьокуускай

DMK

2014

УДК 39(571.56)(073.2)
ББК 63.5(2Рос.Яку)я71
В49

Ааптардар:
Е.И. Винокурова, А.В. Иванова, Е.П. Чехордуна

Винокурова, Екатерина Ивановна.

В49 Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата : үлэлиир бырагыраама ; 2—4 кылаас / [ааптардар: Е. И. Винокурова, А. В. Иванова, Е. П. Чехордуна] ; 2013 с. бырагырааматын тираһыгар эбии таһаарыы. — Дьокуускай : Бичик, 2014. — 40 с. — («Саха оскуолата» систиэмэ).

ISBN 978-5-7696-4714-7.
Агентство СІР НБР Саха

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимизт (куурус) үлэлиир бырагыраамата саха оскуолатын 2—4 кылаастарыгар ананар. Бырагыраама Федеральной государственной үөрэх стандартын ирдэбиллэригэр, Саха Өрөспүүбүлүкэтин Национальной оскуолаларын чинчийэр научнай институт чинчийиилэригэр уонна «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» үөрэх биридимизтин (кууруһун) сүрүннүүр бырагырааматыгар тирэбирэн оҥоһулунна.

УДК 39(571.56)(073.2)
ББК 63.5(2Рос.Яку)я71

ISBN 978-5-7696-4714-7

© Винокурова Е.И., Иванова А.В., Чехордуна Е.П., 2013
© Оформление. НКИ «Бичик» РС(Я), 2014
Все права защищены

ИЙИНЭЭБИТЭ

Быһаары сурук

Үөрэх биридимиеэтин өйдөбүлэ.....	4
Үөрэх былааныгар үөрэх биридимиеэтин миэстэтэ	6
Ытык өйдөбүллэри үөрэх биридимиеэтин ис хоһоонугар киллэри	6
Үөрэх биридимиеэтин үөрэтии түмүктэрэ	7
Үөрэх биридимиеэтин ис хоһооно	9

Тематической былаан

II кылаас.....	12
III кылаас	19
IV кылаас.....	27

Үөрэх биридимиеэтин материалнай-техническэй хааччыйыы ..	35
Биридимиеэти үөрэтиигэ туттуллар худохунньуктар үлэлэрэ....	39

БЫҢААРЫЫ СУРУК

Үөрэх биридимиэтин өйдөбүлэ

Лиичинэс духуобунас, сиэр-майгы быһыытынан сайдыытын уонна ытык өйдөбүллэр систиэмэлэрин баһылааһын биир суолунан культуроведческой компетенцияны инэриии буолар.

Федеральной государственной үөрэх стандардын (ФГҮӨС) методологической тирэбинэн буолбут «Россия гражданинын лиичинэһин духуобунаска, сиэрдээх майгыга иитии уонна сайыннары кэнсиэпсийэтигэр», «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» барыл бырагырааматыгар олобуран «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимиэт үлэлиир бырагыраамата онһулуонна.

Россия Федерацията — 190 тахса араас норуот иллээхтик олорор дойдута. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ — Россия биир субъекта, манна 120 тахса омук эйэ дэмнээхтик алтыһан олорор.

Билигин аан дойду биир ситимнэ киирээригэр сүнкэн уларыйылар бара турар кэмнэригэр «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимиэт (куурус) «Россия Федерациятын 2025 сылга диэри государственной национальной политикатын стратегията» (РФ Президенин Укааһа, 2012 с. ахсынны 19 күнэ) олоххо киирээрин биир төһүү механизма буоларын хааччыйар. Россия Федерациятыгар государство үөрэбирии систиэмэтигэр национальной политикаба маннык сруктары туруорар: үөрэх-иитии үлэтигэр гуманитарнай хайысха суолтатын үрдэтии, Россия норуоттарын үгүс үйэбэ эйэлээхтик алтыһан олобурут үтүө үгэстэрин, историяба мунһуоллубут бэлиэ событиелары, наада кэмигэр сомоболоһуу уонна бэйэ-бэйэбэ көмөлөһүү холобурдарын үөрэх бырагыраамаларыгар киллэриии; уопсай орто үөрэхтээһин тэрилтэлэригэр Россия норуоттарын култууратын уонна тылларын харыстыырга, сайыннарага, Россия бары омуктарын историятыгар уонна култуураларыгар, аан дойду норуоттарыгар ылыныллыбыт сыаннастарга ытыктабылы иитэр сыаллаах үөрэтии систиэмэтин тупсарыы; уопсай орто үөрэхтээһин тэрилтэлэрин бырагыраамаларыгар Россия норуотта-

рын сыаннастарын уонна национальной үгэстэрин үөрэх-иити куурустарын быһыытынан киллэри.

«Россия гражданынын лиичинэһин духуобунаска, сизэрдээх майгыга иити уонна сайыннары кэнсиэпсийэтигэр» Россия гражданынын өйдөбүлүгэр сөп түбэһини олохсутуу 3 түһүмэбинэн бэриллэр: 1) ыал иһигэр бэйэ-бэйэбэ сыһыан уопсастыбаннай сыһыанга дьайар уонна киһи гражданскай майгытын-сигилитин төрдө буолар; 2) лиичинэс төрөөбүт дэриэбинэтин, куоратын, оройуонун, регионун үгэһин, сыаннастарын, култуурунай, историческай, социальнай, духуобунай олобун ийэ дойду, төрөөбүт дойду, төрөөбүт тыл, ыал, дьыэ кэргэн уо.д.а. ытык өйдөбүллэр нөнүө өйдөөн ылыныыта; 3) элбэх омуктаах Россия норуотун култууратын уонна сизэр-майгы үгэһин ылыныыта.

«Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимизт үлэлиир бырагырааматын ис хоһооно Кэнсиэпсийэбэ бэриллибит идентичность тутулугар сөп түбэһэр. Үөрэх биридимизэтин тутула үөрэхтээһин түһүмэхтэринэн бэриллэр: начаалынай (1—4 кылаастар), орто (5—9 кылаастар). Начаалынай оскуолаба оҕону бэйэтин норуотун култууратын билэр уонна атын норуот култууратын убаастыыр буола улаатарын сайыннараарга, Саха сирин төрүт норуоттарын төрөөбүт тылларын уонна култуураларын ингэринэр, сайыннараар ирдэбили үөскэтиигэ сүрүн болжомто ууруллар. Биридимизт үөрэтиитин утума «Саха Өрөспүүбүлүкэтин национальной оскуолатын сангардан сайыннары кэнсиэпсийэтин» (1991) «олохтоох норуоттар материалнай уонна духуобунай култуураларын туһунан киэн билиини биэрэр, салгыы нуучча уонна аан дойду култууратын өйдүүр кыабын кэнгэтэр диэн өйдөбүлүгэр олобулар».

Начаалынай оскуолаба «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимизт сыала: этнокултуурунай компетенциялары ингэри, араас омук алтыһар эйгэтигэр сатаан олоруу уонна ситиһиилээх социализация усуллубуйатын төрүттэрин уурсар.

Биридимизт соруктара:

1) бэйэ норуотун духуобунай уонна материалнай ытык өйдөбүллэрин аан дойду култууратын араһыбат чааһын курдук ылыныыны ингэри;

2) бэйэтин уонна ыаллыы норуоттарын култуураларын туһунан төрүт билиини олохсутуу;

3) бэйэ норуотун үгэһин, итэбэлин тутуһууну, Хотугу дойду, Саха сирэ, Россия олохтооҕо диэн өйдөбүлү, атын омуктары кытта алтыһарга бэйэ норуотун култууратын сатаан тиэрдии сатабылын сайыннары;

4) атын тыллаах, итэбэллээх норуоттар култуураларыгар үтүө сыһыаны, өйдөһүүнү уонна бодоруһууну иити.

Үөрэх былааныгар үөрэх биридимиэтин миэстэтэ

Үөрэх федеральной базиснай былаана булгуччулаах уонна уруок таһынан үлэ чаастарыттан турар. «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимиэти үөрэтии үөрэх федеральной базиснай былаанын булгуччулаах чааһыгар көрүллүбэт. Биридимиэти үөрэтэргэ нэдиэлэбэ 1 чаас бэриллэр (уопсайа 135 чаас), үөрэх былаанын талар чааһын, уруок таһынан үлэ чэрчитинэн оҕо уонна төрөппүт баҕатын учуоттаан ытыллыан сөп.

Биридимиэти үөрэтии көрүннэрэ (моделлара):

1 көрүн — уруок үлэтэ. Биридимиэти үөрэтэргэ үөрэх биридимиэтин быһыытынан эбии үөрэх былаанын талар чааһын суотугар тэрийии.

2 көрүн — биридимиэт муодулун нөнүө ытыллыан сөп: 1) биридимиэт иһинэн муодул; 2) биридимиэт икки ардыгар муодул — хас да үөрэх биридимиэтин алтыһытын нөнүө: төрөөбүт уонна нуучча тыллара, төрөөбүт уонна нуучча тылынан литературнай аабы, уруһуй, үлэ, музыка, физическэй култуура.

3 көрүн — уруок таһынан дьарык. Уруок таһынан үлэ чааһыгар студия, куруһуок, факультатив, интэриэстэринэн кулууптар, иитиигэ дьарык уо.д.а. нөнүө тэриллиэн сөп.

Ытык өйдөбүллэри үөрэх биридимиэтин ис хоһоонугар киллэри

Начаалынай кылааска «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култууратын» үөрэтии оҕо ытык өйдөбүллэри (*духобунай сыаннастары*) интэриигэ улахан суолталаах. Киһи аймах үйэлэртэн үйэлэргэ өрө тутан илдэ кэлбит ытык өйдөбүллэрэ (*духобунай сыаннастара*) төрөөбүт тыл эгэлгэтигэр, култууратыгар сөнөллөр. Ол курдук үөрэтии ис хоһоонугар култуура сүрүн хайысхаларын сэргэ уруок, үөрэтии матырыяаалын быһыытынан төрөөбүт дойду, ийэ дойду, айылба, үлэ, төрүт дьарык, ыал, дьэз кэргэн, кэрэ эйгэтэ, үтүө санаа, киһи аймах, аан дойду омуктарын култууратын эгэлгэтин курдук ытык өйдөбүллэр (*духобунай сыаннастар*) киирэллэр.

Үөрэх биридимиятын үөрэтии түмүктэрэ

ЫТЫК ӨЙДӨБҮЛЛЭРИ ИНЭРИИ ТҮМҮГЭ

Тус суолталаах дьайыы:

Ытык өйдөбүллэри билинии:

— саха төрүт үгэстэрин, ытык өйдөбүллэрин ылыныы, олохсу-туу;

— үгэс буолбут төрүт култуураны норуот айымньытын түмүгүн уонна айылҕаны кытта бииргэ алтыһан олоруу курдук ылыныы;

— өрөспүүбүлүкэ норуоттарын ураты култуураларыгар убааста-быллаах сыһыаны култууралар алтыһыларын сайдыытын сүрүн усу-луобуйатын уонна утарсыылары быһаарар төрүтүн курдук ылыныы;

— ахсааныттан, олорор сириттэн тутулуга суох хас биирдии но-руот култууратын ылыныы;

— норуоттар култууралара эгэлгэ араастаабын уопсастыба кул-тууратын байытыы төрдүн курдук ылыныы;

— элбэх култууралар алтыһар эйгэлэрэ, бодоруһуулар, култуу-ралар диалогтара — лиичинэс бэйэтэ уонна гражданскай уопсас-тыба социальнай сизэрэ-майгыта сайдар усулуобуйата буоларын ылыныы.

Сатабылы сайыннарыы:

— бэйэ норуотун үгэһин күннээби олоххо уонна анал этнокул-туурунай тэрээһиннэргэ (ыһыах, сизэр-туом уо.д.а.) тутуһуу;

— бэйэни саха, Саха сирин уонна Россия гражданинын быһыы-тынан билинии;

— бэйэни Хотугу дойду, Саха сирэ, Россия олохтообунабын диэн билиһиннэри;

— бэйэбэ, тулалыыр дьонно-сэргэбэ, айылҕа эйгэтигэр убааста-былы иитии.

ҮӨРЭХ САТАБЫЛЛАРЫН САЙЫННАРЫЫ ТҮМҮГЭ

Бэйэни салайынар-дьаһанар сатабыллар:

— культуроведческой матырыйаалга олобуран сыалы-соругу та-ба туруорунар, бырайыактыы дьарыгы сатаан былаанныыр;

— сизэри-туому, үгэһи толорууга тахсар алҕаһы көннөрөр;

— культуроведческой билиини, сатабылы, үөрүйэби сөпкө сыа-налыыр;

— кэлэктибинэн этнокултуурунай үлэбэ кыттыһар (норуот бы-рааһынныктарыгар уо.д.а.);

— араас этнокултуура усулубуйатыгар төрүт үгэни тутуһар уонна бэйэни сатаан салайынар;

— пааранан, бөлөбүнэн, хамаанданан уо.д.а. бииргэ алтыһан үлэлиир;

— Саха сирин уонна Россия норуоттарын бодоруһар майгыларын-сигилилэрин олохсуйбут бэрээдэгин (этноэтикеты) бииргэ алтыһыы усулубуйатыгар учуоттуур;

— тас көрүнгүнэн, тылларынан, үгэстэринэн, итэбэллэринэн уратылаһар дьону кытта өйдөһөргө уонна алтыһарга бэлэмнээх буолар;

— бэйэ норуотун култууратын атын омуктары кытта алтыһыыга Саха сирин, Россия таһымыгар сатаан көрдөрөр.

ТУСТААХ ҮӨРЭХ БИРИДИМИЭТИН ҮӨРЭТИИ ТҮМҮГЭ

— анал өйдөбүллэр нөнүө бэйэни саха быһыытынан билиһиннэрэр сатабылы олохсутуу;

— фольклор көрүнгүнэн, норуот ырыатын, музыкатын, төрүт үгэһин, сиэрин-туомун күннээҕи олоххо уонна күн-дьыл эргири-нэн тутуһар сиэрин-туомун нөнүө өрөспүүбүлүкэ култуураба, тылга уратылаһар үгүс өрүттээх олобун туһунан бастакы билсиһиитин олохсутуу;

— өрөспүүбүлүкэ уонна Россия норуоттарын култууратын туһунан билиһини-көрүүнү кэнэтэр араас матырыйаалы туһана үөрэни (үөрэх, уус-уран, үөрэх-наука, ыйыннык литературатытан, тылдыттартан, аатыластартан, хаарталартан уо.д.а.);

— тобуллаһас өйү сайыннарар үөрүйэхтэр:

— *чопчу тэҥнээһин (конкретное сравнение)* (дьиэ-уот: ураһа, баһаан, дэриэбинэ, бөһүөлөк, куорат, ас-үөл, таһас-сап, туттар мал, киэргэл, симэх, о.д.а.);

— *ырытыы, холбоһун (анализ, синтез)* (олох-дьаһах тэрээһинэ, сүөһү иитиитэ, булт, сир онһуута, уһаныы, иис; омук оонһуута, оонһуура, о.д.а.);

— *түмүктээһин (обобщение)* (хотугу дойду айылҕатыгар сөп түбэһэн үөскээбит итэбэл, биһиги — Россия олохтоохторунабыт, биһиги — сахаларбыт, о.д.а.);

— *ханьылатан сыаналааһын (классификация)* (аан дойду, сир, айылҕа, киһи, дьиэ кэргэн, уран онһук (ойуу-бичик, онһук, симэх); норуот музыката (хомус, кырыымпа, хобо, о.д.а.);

— *дакаастааһын (доказательство)* (айылҕаны кытта алтыһан олоруу уратылаһа уо.д.а.);

— өрөспүүбүлүкэ норуоттарын култуураларын *бэлиэ (символ) нө-нүө көрдөрүү* (сэргэ, саха ата, таба, ураһа уо.д.а.).

Үөрэх биридимиэтин ис хоһооно

2—4 кылааска «Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын култуурата» биридимиэти үөрэтии маннык ис хоһоонноох буолар: «Айылҕа», «Төрөөбүт дойдум», «Дьиэ кэргэн», «Норуотум дьиэтэ-уота», «Норуот төрүт дьарыга», «Уус-уран онһук», «Тангас-сап», «Өбүгэм аһа-үөлэ», «Оонньуурдар, оонньуулар», «Норуот ырыата-тойуга», «Олонхо», «Билиигин бэрэбиэркэлэн».

«Айылҕа»

Үгэс, сиэр-туом. Саха сирин норуоттарын үгэс буолбут итэбэл-лэрин уратыта уонна маарыннаһар өрүттэрэ. Айылҕаба билинни сыһыан, тулалыыр айылҕа туруга. Төрүт омуктар айылҕаба сы-һыаннара. Айылҕа иччилэрин туһунан өйдөбүл.

«Төрөөбүт дойдум»

Саха сирэ — мин төрөөбүт дойдум. Иитилибит Ийэ дойдуга таптал. Материальной эйгэ — мал-сал, айылҕа көстүүтэ. Духуобу-най эйгэ — кинигэбэ, искусство айымньыларыгар баар билии уон-на информация, дьон ыккардыгар сыһыан уо.д.а. бу култуура эй-гэтэ. Култуура — киһи аймах олох-дьаһах, оноруу-тутуу, өй-санаа, сиэр-майгы өттүнэн ситиһиитэ.

Саха Өрөспүүбүлүкэтэ — элбэх омук алтыһан олорор сирэ. Но-руот өйдөбүлэ, Саха сирин төрүт норуоттара. Саха, эбээн, эбэнки, дьүкээгир, долган, чукча, төрүт олохтоох нуучча, кинилэр түөл-бэлээн олохсуйбут сирдэрэ. Өрөспүүбүлүкэбэ олорор араас омук дьоно (украинецтар, буряттар, белорустар уо.д.а.).

Ийэ дойдуга таптал уонна убаастабыллаах сыһыан. Ытык өйдө-бүллэр: төрөөбүт дойдуга таптал, ийэ дойдуга бэриниилээх буолуу. Саха Өрөспүүбүлүкэтэ — араас омук култуурата алтыһар дойдута.

Саха сирин духуобунай үгэһэ — сиэри-туому сырдататы, култуу-ралар алтыһыллара. Бэйэ норуотун култууратын, олобун-дьаһабын, духуобунай баайын билэр, өйдүүр, ылынар, таптыыр, ону ааһан ис сүрэхтэн төрөөбүт дойдуга бэриниилээх буолуу.

«Дьиэ кэргэн»

Дьиэ кэргэн сыһыана. Мин төрөппүттэrim, дьиэ кэргэннэ ийэ, аҕа оруола. Дьиэ кэргэннэ оҕону иитии. Кырдыаҕастары ытык-тааһын. Дьиэ кэргэним ытык өйдөбүллэрэ. Дьиэ кэргэн үлэтэ, сынньалана, бырааһынньыга. Бэйэ-бэйэни көрүү-харайыы, өйө-

hүү, көмөлөсүhүү. Бэйэ төрүччүтүн оноруу. Биhиги чугас ыаллар-быт, кинилэр дьиэ кэргэттэрэ.

«Норуотум дьиэтэ-уота»

Саха сиригэр олохтоох омуктар үгэс буолбут дьиэлэрэ-уоттара. Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын үгэс буолбут дьиэлэрин-уоттарын аата-суола, онoһууллара, тутууллара. Кыһынны, сайынны дьиэ-уот уратыллара. Дьиэ-уот олобун, сирин талыы үгэстэрэ. Дьиэ ис-тас тутула. Дьиэ ис тэрилэ, мала-сала. Оһох, оһох тутула, уот иччитин өйдөбүлэ.

«Норуот төрүт дьарыга»

Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын үгэс буолбут дьарыктара. Саха сирин норуоттарын сүрүн дьарыктара: түүлээх, балык булда, таба, сылгы, ынах иитиитэ.

Норуотум үгэс буолбут хаһаайыстыбата. Дьиэ кэргэним хаһаайыстыбата. Дьиэ сүөһүтэ — норуот баайа, үтүө туруга.

«Уус-уран онoһук»

Норуот уус-уран онoһуктара. Норуот ойуулуур-дьүһүннүүр искусствотын көрүгнэрэ. Саха Өрөспүүбүлүкэтин төрүт омуктарын үгэс буолбут уус-уран онoһуктара. Тангас-сап, атах танаһын, туттар мал кизэргэтиитэ, оһуордарын ааттара, суолталара, аналлара. Биллиилээх норуот маастардара уонна худуоһунньуктара.

«Тангас-сап»

Норуот танаһа-саба. Саха сиригэр оһорор норуоттар төрүт тангастара: уратыллара уонна маарыннаһар өрүттэрэ. Мин норуотум танаһын-сабын көрүгнэрэ уонна уратыллара. Тыһы, тириини имитии, тангастааһын туһунан өйдөбүл. Түүлээх танаһы, атах танаһын көрүү-харайыы.

«Өбүгэм аһа-үөлэ»

Норуот аһа-үөлэ. Саха сирин норуоттарын үгэс буолбут астара. Дьыл кэминэн ас арааһа. Өбүгэм аһа. Аһы астааһын технологиятын кытта билсиһии.

«Оонньуурдар, оонньуулар»

Норуот оонньуурдара уонна оонньууллара. Үгэс буолбут норуот оонньууллара, көрүгнэрэ (остуол оонньуута, хамсаныыллаах оонньуулар уо.д.а.). Оонньуурдар көрүгнэрэ, туохтан онoһуллубуттара.

«Норуот ырыата-тойуга»

Саха Өрөспүүбүлүкэтин норуоттарын ырыа, тойук култууралара. Норуот ырыата, тылынан уус-уран айымньытын көрүгнэрэ. Оһоһо аналлаах ырыалар. Саха сирин норуоттарын ырыа добуһуоһууллаах үгкүүлэрэ (оһуокай, һээдьэ, лондол, хэйро, гасигор уо.д.а.). Норуотум ырыата-тойуга, үгкүүтэ. Норуотум биллиилээх ырыаһыттара,

артыгистара, ырыа айааччылара. Норуот музыкатын тэриллэрэ: дүнүр, хомус, кырыымпа уо.д.а.

«Олонхо»

Саха героической эпоха олонхо — саха норуотун ытык өйдөбүл-лэрин түмэр сүдү айымныы. Аан дойду айыллыгыта. Үс дойду. Олонхону туруоруу уонна олонхону туруоруу уратылара. Норуот диринг өйүн, күүстээх санаатын, уус дьэрэкээн тылын-өһүн, киэн билиитин чыпчаала — эпос. Олонхо уонна Саха сириг норуоттарыг эпостара. Эпостарга бухатыыр уонна кыыс уратылара. Олонхо араас омук култууратыгар.

Бэйэ дьарыга:

«Саха сириг театр дара»

Театр туһунан өйдөбүл (спектакль, режиссер, репертуар, артыыс уо.д.а.). Театр дара араастара (драматической, музыкальной, куукула театра уо.д.а). Дьокуускай куоракка баар театр дара: П.А. Ойуунускай аатынан Саха драматической театра; А.С. Пушкин аатынан Нуучча драматической театра; Д.К. Сивцев-Суорун Омоллоон аатынан Опера уонна балет государственной театра; Эдэр көрөөччү театра. Саха сириг улуустарыг, куораттарыг, бөһүөлөктэриг театр дара. Бэйэ олоор сириг, оскуолатыг театра.

«Өрөспүүбүлүкэ музей дара»

Музей — норуот муудараһыг кыладабыайа. Музей арааһа: ойуулуур-дьүһүннүүр, исторической, этнографической уо.д.а. Өрөспүүбүлүкэ государственной музей дара: Национальной-художественной музей; Ем. Ярославской аатынан Саха сиригээби хоту норуоттар историяларыг уонна култуураларыг государственной музейа; П.А. Ойуунускай аатынан государственной литературной музей. Өрөспүүбүлүкэ уонна улуус музей дара: мамонт музейа, хомус музейа, Сунтаар улууһун Б. Андреев аатынан Элгээйитээби айылба музейа, Таатта улууһун Чөркөөхтөөбү исторической-этнографической музейа уо.д.а. Саха биллиилээх худоһунньуктара.

«Бибилэтиэкэ — билии-көрүү уйата»

Бибилэтиэкэ — грек тыла. Бибилэтиэкэбэ сылдыы быраабыллата. Өрөспүүбүлүкэтээби оҕо бибилэтиэкэтэ. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Национальной бибилэтиэкэтэ.

Бырайыактыыр үлэ

Мин дьыэ кэргэним төрүччүтэ. Айылба. Ыһыах — саха норуотун бырааһынныыга.